

b. Vay kancellársága idejében a helytartótanács alelnöke volt, s miután azon irány, melyet hazánk közjogi viszonyainak fejlesztésére akkori kormányfőiről czélul tűztek ki, felsőbb helyen helyeslésre nem talált, az októberi férfiak között b. Sennyey volt az első, ki a térről lelépett s ismét a magánéletbe vonult, hova nem sokára többi kormányfőiről is követték, hogy az új provisoriumnak engedjenek helyet.

Ez időben már b. Sennyey — mint Kemény Zsigmond akkor megjegyezte róla — oly hű meggyőződéssel közeledett az u. n. Deák-párt nézetéhez, hogy nem kételkedtek benne törekvések egyik erős támaszát keresni. S a következők igazolják is ezt állítást.

Az 1865-ben beállott változások folytán b. Sennyey az ország kormányát vette át mint tárnokmester. Mindnyájan ismerjük ez átmeneti idők nehézségeit, s igaztalanság volna tőle megtagadni, hogy a kormányt tapintattal és erélyvel vezette. Az állapotok természete nem engedte, hogy kormányzása magas képességeit teljes erejében kiintesse. De ama ritka tárgyismeret, éles, gyors ész, mely a legapróbb részletekig megbírálni mindent, a nélkül, hogy az általános szempontokat szem elől tévesztendő, s a fardatlan munkásság kitünt kormányzása ez ideje alatt is, s megerősíté a közvéleményt, mely benne az ország egyik legkitünőbb, talán legelső adminisztráló tehetségét látja.

A 67-ki kiegyezés után, melynek elvileg állandó barátja, sőt munkás eszközlője volt, a felsőházba vonult, hol keveset szerepelt. De annál tevékenyebb részt vett a delegációkban s azon országos küldöttségben, mely az államadósságok megosztása, a közös költségek aránya iránt, s sok más a monarchia két fele közt fennforgó kérdésekben egyezkedett. Ismeretes dolog, hogy Sennyey e bizottságokban egyike volt a legmunkásabb tagoknak, s a siker előidézésében őt nem kis rész illeti.

A jelen országgyűlésben a képviselőházban kívánván helyet foglalni, Zemplémege királyi-helmezei kerületében lépett föl jelöltül, a hol nagy többséggel meg is választott. Megelőzőleg a tárnokmesteri méltóságról lemondott, a miből már előre lehetett látni, hogy működése súlypontját a képviselőházba kívánja áttenni.

Végül nem lesz érdektelen fölemlitenünk, a mit b. Sennyey jellemzésére pár év előtt egyik politikai lapunk irt: „Sennyey báró a kiegyenlítés eszméjének megtestesülése, államférfi a szó legjobb értelmében; szilárd és rendíthetetlen abban, a mi egyszer meggyőződésévé vált, hanem mindamellett ama szelid, békés érület uralkodik nála, mely kizár minden vitatási macacsságot, s az igazsággal is csak akkor elégszik meg, ha az egyszersmind méltóságos, s az alkotmányos életben szívesen egyezkedik, ha az egyezségek által nincs veszélyeztetve az elérendő cél.”

Közép-ázsiai inkognitóm utóhangjai.

Bármily sajátosságoknak tűnjék is fel az olvasó előtt, de mégis úgy van, hogy Közép-Ázsiában töltött inkognitóm-életem utóhangjai még csak most kezdenek hallatszani, anuyi év elmulta után, s mikor már én oly nagy távolságra jutottam hajdani tevékenységem színhelyétől. Ha egy álarcosz bál vig látogatói minden áron szeretnék tudni, hogy valjon fölismertek-e kilitőket a domino vagy harlequin leple alatt; ha másnap kíváncsian hallgatnak minden mesére, mely talán az ő megjelenésükre vonatkozólag a társaságban szájról szájra járt: miért titkolnám én el kíváncsiságomat oly dolgok

iránt, melyek a turkesztáni városokban viselt állótözetemmel összekötésben állnak? Ilyenemű érzelm fogott el engem mindjárt az első pillanatban, mikor Persiába érve ismét szabadon lélegzelhettem föl a hosszan tartott nyomasztó aggodalom után. Meshedben már holmi határozatlan hírek ütötték meg füleimet oly személyek különféle leírására vonatkozólag, kikkel engem az Oxus partjainak elhagyása után azonosítottak és összetévesztettek. Az egyik rég elmult időkből való szentnek tartott, ki azért vett magára álrühát, hogy zavartalanabban győződhessék meg a hanyatló vallás romlott állapotáról a tatár fővárosban. A másik megesküdtött volna, hogy tulajdonképpen az ottomán dynasztia uralkodó házának sarjadéka vagyok; míg a harmadik teljesen meg volt győződve a felől, hogy valami ördögös bűvész vagyok, kit az oroszok vagy angolok azért küldtek oda, hogy a hit nemes bajnokainak szemeit megégyezzem, a csatornákat megmérgezzem s a bevehetetlenek hitt falakat aláaknazzam. Ilyen és ehhez hasonló hírek követték engem hosszú utamon nyugot felé, s még itt sem vesztettek el szem elől. Azonban az alak, melyben hozzámig jutottak, annyira mulattató, sőt merem állítani: annyira érdekes, hogy nem mulasztatom el ez utóhangok közül egyiket-másikat e lap olvasóival közölni.

E sajátosság utóhangokat természetesen részint orosz tiszték hozták nekem hírül, kik azóta az ő világnak eme részét mint hódítók járták be, részint pedig angolok, kiknek Afgánisztánnal való közlekedésük alatt elég alkalmuk volt utazásomra terelni a beszélgetést, mikor az afgánokkal néha szóba álltak. Így hallottam a többek között, hogy mennyire gyönyörködött Jakub Khán — ki vándorlásaim idejében Herát helytartója volt, — midőn utelírásomban ama képet meglátta, mely őt épen akkor tünteti fel, a mikor udvarától körülveve arcvonásaimat vizsgálja, hogy azokból engem felismerhessen. „Hiszen soha sem kétkedtem volna én emberem azonosságában egy pillanatig sem, amde az ő tős-gyökere mohammedán modora, valamint kifogástalan persa társalgása, s különösen pedig piszkos, derviszerű kinézése — mert valóban oly szegény volt, hogy majd meghaltétlen — megingatták bizalmamat.” — Ugy hallom, e fiatal herceg mindig magával hordja említett könyvem s mindegyre mutatgatja barátainak és látogatóinak, mint éleleszüségének szemmel látható bizonyítékát.

Egy másik, sokkal érdekesebb utóhangot nem rég fedeztem fel a „Frankfurter Zeitung“ ez évi június 29-iki számának tárczájában, hol Lanckenau ur, egy orosz diplomata, ki korábban az emirrel való békekötés fölötti alkudozásokat vezette, Bokhara legközelebbi multjának egy érdekes mozzanatát közli. Az említett szerző különösen Ráhmét-Begről beszél, a ki közép-ázsiai tartózkodásom óta — Inák (előkelő nagy ur) czímet nyert, és e minőségben az oroszokkal való békekötés alkalmával a bokharai emirt képviselte. Nem akarok a nagy ügyességgel irt tárcza részleteinél hosszabban időzni, melyben a közép-ázsiai hadviselés borzalmai oly eleven színekben vannak előadva, a midőn az említett Ráhmét-Khán egy sötét viharos őszi éjszakán a bakó keze által találta kora halálát. Itt csak ama helyeket akarom kiemelni, melyek saját csekélységemre vonatkoznak, s melyek így hangzanak:

„Az egész khánságban ő volt az egyetlen, kit a yakmerő Vámbéry álrühájával nem birt rászédni. Ez utazó azt mondja könyvében, hogy midőn magát Ráhmétnek

bemutatta, ki akkor az emir távollétében egész Bokharát kormányozta, nem minden félelem és aggály nélkül tekintett az éles látású helytartó szemébe, mivel tudta, hogy titkát vagy máris fölfedezte, vagy nagyon közel áll fölfedezéséhez.

„Midőn később Ráhmét-Inákot egyszer kérdeztük, hogy nem emlékszik-e egy kegyes zarándokló, nagyon sötét arcú és sánta hadsira, ki mintegy öt év előtt járt Bokharában és Számárkándban, mosolyogva válaszolva: „Noha minden évben igen sok aféle ember zarándokol az említett szent helyekre, mégis könnyen kitalálom, hogy kire gondoltok; ez a zarándok egy igen tudós hadsi volt, sokkal tudósabb mint a többi bokharai bölcsék valamennyien.”

Most megmondtuk neki, hogy az egy európai volt és megmutattuk neki Vámbéry könyvét, melyből átfordítottuk neki ama helyeket, hol a híres utazó Ráhmétről beszél. „Jól tudtam én ezt,” mondá erre Ráhmét, „de egyszersmind azt is tudtam, hogy ártalmatlan ember, és nem akartam a lekemre venni egy ilyen tudós ember elpusztítását. Hisz a mollákh önmaguk voltak okai, hogy ki nem találták, ki van közöttük; ki parancsolta nekik, hogy agyvelejtiket és szemeiket sárral kenjék be?” (lévén ostobák és rövidlátók).

Távol vagyok attól, hogy meghalt barátomnak, a bokharai helytartónak bókját elfogadjam, de vendégszeretete mindig élénk emlékezetemben fog maradni; kémlelő és vizsgáló szemeit pedig, ha az ebéd vagy beszélgetés alkalmával engem minden áron fölfedezni törekedett, bizonyára soha sem fogom elfeledni, mint elmult aggodalom sötét pillanatait. Sőt általában a tudomány iránt fitogtatott nagyrebecsülésében sem hiszek igen sokat. Meglehet, hogy az ott divatozó nyelvekben való jártasságom, valamint a mohammedán tanok és szokások körül szerzett alapos ismereteim is elkápráztatták szemeit; mert hiszen az orientalista vagy frengi, a ki keleti nyelvekkel és irodalommal foglalkozik, bizonyára mindig talány az ázsiai ember szemében. De kétem, hogy Ráhmét-Begét bárminő skrupulus a világon, avagy csak egy pillanatig is visszatartotta volna attól, hogy engem a bakónak átadjon, ha bennem európai voltomnak legcsekélyebb szikráját is fölfedezni sikerült vala. Mennyire különbözik egy bokharai helytartónak szava és eljárása egy szegény idegennel szemben, olyankori magaviseletétől, mikor a győzedelmes ellenségkel kell farkasszeret néznie! De a szegény Ráhmét-Inák előbb lépett azon utra, melyre hibetöleg engem küldött volna; ő immár a mohammedán paradicsom örök zöld virágnay örvendhet az üdvözülésnek és miért ne mondanám el fölötté: „Béke lebegjen porain!”

Vámbéry Ármín.

Királyi táncvizalom Pozsonyban 1764-ben.

Az 1764-diki pozsonyi országgyűlés igen keményen tartotta magát a királyi kívánalmak irányában. Adófölemelés kivántatott a katonaság tartására, a melyet a rendek az előterjesztett mennyiségben sehogy sem akartak megszavazni. A nádor, gr. Batthyány Lajos, s a personalis, báró Koller mindent elkövettek, hogy engedékenységre bírják a renitenseket. Majdnem két hónap alatt sem mehettek semmire. Végre is az udvarnak személyes leutazása látszott az egyetlen szernek, a mely még fordulást adhat az ügyek menetelésnek.

A fejedelemből, Mária Terézia, le is jött aug. hó közepén Pozsonyba, s ott mintegy tíz napot töltött, egész 26-kaig.

Egy „Magán Napló“ van birtokomban, melyet az országgyűlésen jelen volt egy tag (kicsoda?

nincs megnevezve) vezetett. Ebben az említett fejedelmi tartózkodás különösen is kiemeltetvén, föl van jegyezve, hogy azon idő alatt két táncvizalmot tartott a pozsonyi vár-palotában, melyek mind megírták a királyné adta. A latinnyelvű följegyzés magyar fordításban itt következik:

I.

Királyi táncvizalom aug. 20.

A pozsonyi várban királyi táncvizalom (salutus regius) tartott Szent István ünnepén, aug. hó 20-án, mely tartott délutáni 6 órától éjjeli 11 óráig. Csupa német táncokat produkáltak, mást nem. A tánczosok, valamint a táncvizalom nézőit a következők lajstromban látható olvasó barátom.

II.

Királyi táncvizalom aug. 25.

Augusztus 25-dikén, Lajos napján, t. i. palatinus gr. Batthyány Lajos nevonapján Ő királyi felségök bált, vagyis nyilvános táncvizalmat tartattak a várban, a hol Ő felségeik a táncvizalmat nagy gyönyörűséggel s vidámsággal szemlélték.

A beosztás következő volt:

Nézők:

Mária Terézia, Magyarország királynéja.
A császár, I. Ferencz.
Az érsek, gr. Barkóczy Ferencz.
A passauai püspök.
A kalocsai érsek, gr. Batthyány József.
A nádorispán, gr. Batthyány Lajos.
Horvátország bánja, gr. Nádasdy Ferencz.
A personalis, b. Koller X. Ferencz.
Több mágnás. A statusok közül 30. Nemes magyar urhölgyek vegyesen.

Tánczosok:

József, római király.
Leopold, főherceg.
A szász herceg, Albert.
Auersperg herceg.
A cancellarius, gr. Eszterházy Ferencz.
Gróf Eszterházy Imre tábornok.
Gróf Széchenyi tbk.
Gr. Károlyi Antal tbk.
Hg. Auersperg tbk.
Gr. Keglevich József.
Gr. Eszterházi Gábor.
Gr. Csáky György.
Gr. Cziráky.
Gr. Klobusiczky.
Gr. Pálffy János.
Báró Amade Tadó.
B. Dessewffy Sámuel.
B. Döry Ferencz zempléni főispán.
B. Révay Ferencz.
B. Pejacevics József.
Jankovics Antal, Horvátország követe.

Táncosnők:

Mária Anna, főhercegnő.
Mária Christina, főhercegnő.
Auersperg hercegnő.
Széchenyi grófné.
Károlyi grófné.
Eszterházi grófné.
Eszterházi hercegné.
Ozv. Eszterházi grófné.
Forgách grófné.
Pálffy János grófné.
Tohay gróf kisasszony.
Szirmay gr. kisasszony.

A táncok mind magyarok voltak, e szerint:

Lengyel tánc.
Ciczke tánc.
Parolás tánc.
Gombostű tánc.
Kerek tánc.
Varga tánc.
Lapockás tánc.
Czigány tánc.
Magyar contra-tánc.
Jaj, jaj, jaj . . . énekes tánc.
Gyertya tánc.
Tót tánc.
Régi magyar tánc.
Mars-tánc.

Solo cigány-tánc, melyet Ő felségök előtt tánczolt Jankovics, Horvát-, Tót-, Dalmátországi követe, dísz magyar ruhában, melyen három ujji széles ezüst kapcsoló volt, mente nélkül; a ki midőn cigány módra különböző táncfordulatokat tett, a táncz hevében megalkíván, majd hogy össze nem rogyott. Az esetet a királyné kegyesen megmosolyogta, a nézők pedig megtapsolták.

A császár a cancelláriust kezénél megfogván, tánczra ösztönözte; azután meg Károlyi Antal tábornokot szólította fel, hogy tánczoljon egy oláhot.

Mig a várbeli királyi palotában ez a táncvizalom, mely Albert szász herceg és a palatinus születési napjért is ünnepeletett, folya, Ő királyi felségeik egész vidámsággal szemlélték a tánczokat, s a főrendekkel és statusokkal, a kik jelen voltak, a legnyájasabb leereszkedéssel társalkodtak. A császár ide s tova sétálván, minden jelenlevővel vidáman beszélgetett. József, a római király s az öccse Leopold, valamint a főhercegnők egy táncot sem mulasztottak el, a midőn a rendek mellett állván, azok által térdhajtással köszöntettek, ők azt főhajással fogadták.

A királyné, midőn a baldachinomos királyi trónusra léült, jobbra felé maga mellé ültette a passauai püspököt, balja felé a palatinust, valamint az esztergomi érseket is, a kik azelőtt állottak, s majd a püspökkel, majd a palatinussal s érsekkel beszélgetett huzamosan. A tánczosokat és táncosnőket jékedvel szemlélte.

A palota alsó kapuinál, valamint a lépcsőkön mindenütt kettős gyalog fegyveres őrség volt felállítva; a királyi terem ajtajainál pedig fegyverbe öltözött gárdisták állottak őrt, mindenütt kettővel. A külső kapukon a német gárda vigyázott. Süvegét mindenik föltette.

A zenészek mindnyájan az esztergomi érsek magyar zenészei voltak.

Másnap, 26-dikán, délután egy órakor a felségök, hajón, mely úsan volt zászlókkal felkészítve, Budára elutaztak. Kiséretűkhez még 40 hajó csatlakozott.

Közi: Szilágyi István.

Egy magyar társaság Konstantinápolyban.

I.

(Kikből állott a társaság? Indulás Mehádiáról s Orsováról. A Vaskapu. Turn-Severin. Traján hídjá. Widdin. Keleti tánc a gózhajón. Rusucuk. A vasut. Rusucuk és Várna közt. Várna. Egy keleti város. Tengeri utazás. A Bosphorus. Erkezés Konstantinápolyba.)

A magyar orvosok és természetvizsgálók ez idei nagygyűlése a program szerint Mehádián, a valóság szerint azonban a Bosphorus mellett tartott meg. A tagok nagy része csak mellesleg czélgyánant tekinté Mehádiát s pompás vidékét, lerándulásuk igazi czélja a konstantinápolyi ut volt. Azért jöhetett a nagygyűlés szeptember 15-én kezdődött, már jó idővel, körülbelül 4—5 nappal azelőtt megjelent Mehádián, hogy innét a legelső nagyobb társasággal Konstantinápoly felé vegye útját.

Magam is azok közé tartoztam, kik lehető gyorsasággal kívánták a konstantinápolyi fordulót megtenni. Nagy mohósággal indultam Erdélyből, hol szabadságidőmet tölttem, Mehádia felé a legközelebbi uton, az erdélyi vaspálya soborsini állomásán kiszállva, innét Lugosnak s Karanebesnek, áthasítva a „román bánási határörvényeket.“ A kocsin utazás, ha valahol, egy a határörvényeken határozottan kellemesen mondható: elismert igazság lévén, hogy a magyar korona területén a határörvényeknek vannak legjobb országutai.

Mehádiából az első nagyobb társasággal szept. 17-én indultam el. Társaságunk igen változatos volt, s minden kar képviselve volt benne. Papok, orvosok, ügyvédek, tanárok, gyógyszerészek, diplomatikus és nem diplomatikus táblabírák — néhányan családostól. Hogyha az olvasót talán érdeklik a nevek is, álljon itt egy-kettő közülök: Nemes Ferencz Vasmegeye szolgabírája, Fialka gömörmegeyi birtokos két leányával, Dessewffy Lajos, Péchy Zsigmond és Roskoványi földbirtokosok Sárosmegyéből, ez utóbbi családostól, dr. Kurcz Gusztáv orvos Pestről, Suda János ügyvéd Pestről, Kury Oszkár nevével Jászberényből, Váilly Gábor törvényszéki bíró Maros-Vásárhelyről, Károly Ignác segédlelkész Pécsről, dr. Sággy Gyula egyetemi tanár Pestről, dr. Diczenty Pál orvos Győről, Hegedűs Lajos kassai, Hámory

Lajos aradi gyógyszerész, Orbán Ferencz kassai premonst. főgymnáziumi tanár, dr. Szontagh orvos Pestről, Szűcs Imre tanácsnok, Ujszászy P. ügyvéd Kecskemétről, Forstner gyógyszerész Besztercebányáról, dr. Kunewalder orvos Pestről, Farkas József ügyvéd Kassáról, Kiss Gyula ügyvéd Szegszárdról, dr. Gajzágó orvos Szamos-Ujvárról, Tornallyay Dezső földbirtokos Gömörmegyéből, mely megye az itt említettek kivül is még nagy kontingenszt szolgáltatott. Nehány nappal utánunk jöttek, de Konstantinápolyban s részben visszafelé is utitársaink voltak: dr. Wagner Géza ügyvéd, dr. Garay János orvos, Unger Leo és Csiky Kálmán tanár Pestről. Az említettek azonban csak egy részét képezik a nagy, mintegy 80—100 főből álló társaságnak, melynek tagjai mind megnevezni már azért sem lehet, miután jobbára nem is ismertük egymást, nem voltunk kölcsönösen bemutatva, jöhetnek mint a legjobb ismerősök mindenütt együtt járunk s keltünk. A társaság egyik tagja Sággy Gyula egyet. tanár ugyan még utközben a Lloyd-hajón tartott közebéd alkalmával a gyakorlatias indítványt tette, hogy mindannyian írjuk le neveinket egy ivre s ezt aztán Konstantinápolyban lithographiroztassuk s osszduk ki; ez a helyes indítvány el is fogadtatott, az aláírás is megkezdődött, de Konstantinápolyban az iv valahol elvesztett, s így utitársaink legkisebb részéről mondhatjuk csak, hogy neveikről is ismerjük őket. Meg kell itt még említenem, hogy társaságunk a Konstantinápolyba induló magyar társaságok legelsője volt. A mehádiai gyűlés tagjainak nagy része mint pl. Arányi, Vadnay Károly nevével, Szupa György családjával s mások csak a gyűlés lefolyása után tették meg a konstantinápolyi fordulót.

— De térjünk vissza az utazásra. Orsován szállottunk be a dunagőzhajózási-társaság egy kisebb hajójára, mely innét bennünket a közöses Turn-Severin felé vitt, hogy ott egy másik, tekintélyesebb gőzötre áttegyen. Ugyanis Orsova és Turn-Severin közt van a Vaskapu, a dunai gőzhajózás legveszélyesebb pontja. A pusztá látás nem képes ugyan e veszélyekről kellő fogalmat nyújtani, miután a szabad vizektől itt is elég szélesnek látszik, de közelebről vizsgálva, külsőleg is észre lehet venni az örvényeket, melyek a fölszínen uszó tárgyakat hirtelen fordulattal lesodorják s a hajó-közlekedésnek csak igen szűk menetet engednek, ugyannyira, hogy e helyen csak két gőzönek is átvonulnia teljes lehetetlenség.

Sőt a magánosan utazó kis gőzösek is igen óvakodva kell áthaladni — az éjjeli közlekedés pedig általában tilos. Képzeltetni, mennyi akadályt hárít ez a dunai forgalom el — s azért nem csoda, hogy a sziklák és örvények eltávolítása, mely milliókba és milliókba kerülend, nemcsak az osztrák-magyar és oláhországi, hanem az összes európai kormányok közös gondját és érdekét képezi.

A legközelebbi állomási pont a Duna partján itt Turn-Severin, egy gyors fejlődésnek örvendő oláh város, melynek egyes gyárak s vállalatok, például a dunagőzhajózási társulat hajójára némi élénkséget is nyújtanak. Belülről oly benyomással volt ránk, mint egy alföldi város. Utcai szabálytalanok, terei kikerekítetlenek, rendez házsorai épen nincsenek. Midőn visszafelé utaztunkban a délutánt és éjt az állomásom töltve, egy küsső a városban körülnéztünk, kecskeméti utitársaink több ízben megjegyzék: „Mintha csak otthon volnánk!”

Turn-Severinben említést érdemel még Severinus császár óriási vártelepítvényének egy régi tornya, mely a lakosok által most séta-kertül használt domblojtön emelkedik. A vártelepek alkalmasint Traján ide közöleső hidjának védelmére is használtattak. Turn-Severintől néhány száz lépésnyire lefelé mutatkoznak e hidnak állítólagos maradványai: két köállvány, egyik Dunán innen, másik túl. Hová tűntek el a nagszerű hid többi alkotmányai? A Traján-híd a római építészlet legokosabb alkotásai közé tartozhatott, mit bizonyít egykori büszke fölirata is:

Quid non domat Romana Virtus?

Sub jugum mittitur ecce Danubius! —

Turn-Severinben kényelmes nagy hajóra szállva utunkat tovább folytattuk, kellőleg ellátva térképekkel, utirajzokkal. Némelyek Szemere Bertalan utazását olvasták, mások Keszeméthy Aurel „Háromezer tengeri mérföldjét“ vagy „Auder Donau“ és „Reise im Orient“ című német utitzetbkönyveket vagy Boleszy Antal orsvai plébánosnak az Alduna vidékéről irt utirajzait. Mohó kíváncsisággal lestük az egyhangú aldunai

rónán minden föltűnő jelt s kiválóbb pontot. Szemünk előtt tűnt el Widdin török erősség, s szemben vele Kalafat oláh város. A hol hajónk hosszabb ideig megállott, ott egy-két perczre partra mentünk. Így Widdinben a parton leg-többen dohányt vásároltak. Kiváncsian gyujtot-tak rá: sokat várva, — de nemsokára majd mind azt mondák „Mégis jobb a mi török dohányunk.“ Szólt is árultak a parton s magam — nem lévén dohányos ember, — ezzel rakodtam meg. Oriási bogyi voltak s ize kellemesen édes. Minél mélyebben hatoltunk a török földre, annál kitűnőbb szőlőt találtunk. Minő bortermelés lehetne ezen országban, ha a törökök vallas-erkölcsi fogal-maival a borévezet nem ellenkeznék!

Widdintől kezdve addig egyhangú gőzha-jói utazásunk érdekessé kezdett válni. Itt ugyanis sok török — nő és férfi — szállott be.

Többek közt egy török pap is három nevével. Alkalmunk nyílt tehát a török viseleteket ta-nulmányozni. A nők arca befátyolozott, csak orruk, szemek s homlokuk egy része van szabado-n. Az egy házhoz tartozó nők körben ültek le, közükbe fogva gyermekeiket. Nehány lépésnyire tőlük állott férjük is, ki gondosan vigyázott szempillantásaikra. Midőn a hajóra szállottak, daczára, hogy jegyük a második helyre szólott az első helyre jöttek, mert azt kényelmesebb-nek találták, s itt a magukkal hozott pár-nákon, egész otthoni nyugalommal leteleped-tek: — a hajótiszt csak nagy nehezen tudta ve-lők megértetni, hogy ez a hely nem illeti őket s kezüknél fogva vitte őket a második helyre, hol a magyar utasok bá-mulva körülvették őket, viszont megbámultatva a törökök által, kik nem tudták, mi hozzáide egy-szerre ezt a sok „mad-zsart“?

A hajó földézetén keleti tánczot is láttunk. Két leány, — bolgárok vagy görögök lehetnek, — czimbalom kísérete mellett keringett és hánykolódott: másként e tánczot megmagyará-zni nem tudom. Talán érthetőbb, ha úgy feje-zem ki magamat: nem annyira a lábak, mint inkább a felső testtagok voltak mozgásban, al-kalmasint azt tartván ezen népek, hogy a test-mozdulatok fő kecske a mellrészek forgásában rejlik. Így tánczolják a kankánt az Oriensen: — Párisban s nálunk egészen másképp!

Hajónk tovább ha-ladott, hátunk mögött hagytuk már Nikápoly és Sistova városokat, melyek elseje nem isme-retlen hazai történelmünkben sem, és két napi utazás után Ruscsukra értünk.

Ruscsuk a török Bolgárországnak legélénkebb forgalmi városa. Két részből áll: a török és bolgár városrészből. Az utóbbiban igen sok külföldi, fő-leg német lakik, az oláhországi magyaroknak is volt egy ide telepedett gyülekezetiük, mely azonban mint hallom — már bomló félben van. A városban a négy-öt órai várakozási idő alatt sétát tettünk. Többen közölünk fest is vásároltak, hogy a török földön idegenekül ne tekintessenek. Az idegeneket vagyis „frankokat“ — mert ezen gyűjtő név alatt ismerik a nyugatiakat a keleten — jobban tisztelik ugyan, mint a belföldi görögöt, örményt vagy bolgárt, kikkel az arisztokratiát képező törökök csakugy paczkáznak, — de egyuttal mindenütt és minden alkalommal jól meg is fizettetik. A török e tekintetben még chevaleresquebb és a rendes taksánál többet alig kíván, míg a görög az idegen szagot már messziről megéri.

Ruscsukban bolyongásunk közben egy derék honfittársunkra is akadunk. Ez Mohos J. gyógy-szerész, ki már több mint egy évtized óta időz

e helyen. Igen nagyon örült, midőn gyógyszer-tárába betoppantunk, a mi örömiünk azonban még nagyobb volt, midőn itt oly messze a hazától, magyar szót hallottunk, egy derék magyar családot láttunk, magyar hírlapokat olvastunk. Mohos asztalán ott feküdtek ugyanis a „Vasárn. Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“ utolsó számai, melyekre évek óta híven előfizet, egyébként is nagy áldozatokat hozva, hogy gyermekeit, kik születés-helyükre nézve már nem magyarok, magyar neve-lésben részesítse.

Ruscsuktól kezdve Várnáig utunkat vaspá-lyán tettük meg. E vaspálya, mely a török földön első volt, igen kezdetleges építmény. Komfortról benne szó sincs. Mondják, hogy néha a vasút kö-rüli moosárokban tenyésző bivalyok csordáknént ellepik a pályát, melynek ilyenkor meg-meg kell állani. Erre fűtyülnek, lármáznak, zenebonát csinálnak: végre a bivalyok is megszokva a dol-got, odább állanak. A török életnek sok ily ke-délyes oldala van, csak türelem és phlegma kell és minden baj elviselhető lesz.

A vasut környéke igen egyhangú, csak Sumlától kezdve válik érdekessé. Itt ugyanis a hegyormokat várszerűen környező kő-képződmé-

Mehmed Murad efendi, török trónörökös.

nyekre találunk. E természeti képződmények némelyike oly annyira hasonlít egy mesterséges alkotásu hegyi várhoz, hogy mindannyian bátran várromoknak képzelhették őket. Több mérföldnyire a vidéket csupa ily hegyi képződmények lepik el s a vasutról igen érdekes kilátást nyujtanak.

Hat órai gőzkoocszás után Várnába érkeztünk. Szemeink előtt volt a Fekete-tenger, melynek hullámaiban a kelő hold sugarai csillámlottak le. Ünneplés és felejthetetlen pillanat. Várna már igazán keleties város. Házainak nagy, talán legnagyobb része fából épült, utcái keskenyek, piszkosak, bűzösek; mindenünnen juhsír-szag ütötte meg orrainkat, miután a törökök ezt használják a vallasuk által tiltott disznósír helyett. Az utcákon és a tereken ökrök, bivalyok járnak s kutyák heverésznek, s mintha a phlegmát csak eltanulták volna uraiktól, a törököktől, egész kényelemmel fetrengenek ott daczára, hogy emberek, kocsik s ökrök keresztül kasul járnak a városban. A vendéglőket görögök vagy olaszok birják; a rossz sors a Hétel d' Orient cziműbe vezetett be, hol miután a vendégek már mindent lefoglaltak, egy kis poloskás kuzkóba helyeztettem el egy

másik vendég, Dubarle Leo párisi ügyvéd s jog-tudor ur társaságában. En, kigyötörve a fáradalmak által sopánkodtam, míg utitársam, híven francia természetéhez, a szerencsétlenségben is elég jó kedvű volt, s szellemus humorral tré-fázta ki a keleti viszonyokat.

Várnán a Lloyd-gőzökre szállottunk, mely bennünket a Fekete-tengeren Konstantinápolyba szállítandó volt. Lesve vártuk a hajó távozását; végre megindult, s kellő szélesedben vonultunk a várna kikötőből a nagy Pontus Euxinusba. A társaság legnagyobb része a földéletben foglalt helyet, s magyar nótákat énekel. Hámory Lajos aradi gyógyszerész, ki utunk közben igen jó cim-bora és vezér volt, a „Szózatot“ is intonálta és a „kart“ vezette, azonban patriotizmusa jobb volt, mint berekedt toroka, mely gixert gixerre ugrasz-tott ki, úgy hogy francia szomszédomat a ma-gyar cantaték már egész idegessé tették. Hogy mi nem vettük észre, annak oka csak az, hogy a magyar a „Szózatot“ bármily rekedt torokból is szívósen hallja.

A tengeri betegség legtöbbet meglepett, s csak kevesen éltek át az éjet ép egészségben. Némelyik kinosan sopánkodott, rhumert és cog-naocért esadekelt, voltak, kik jajveszkeltek, sőt more patrio káromkod-tak is, összeteremtet-tézte az egész Fekete-tengert s a keleti uta-zást, átkozva még a gondolatot is, mely őket ide hozta. Pedig a ten-ger elég nyugodt, zaj-talan volt, minőnek a Fekete-tengert ritkán lehet tapasztalni. Mi-lyen lett volna még a kinlódás vihar esetén!

Tizenegyórán hajó-zás után hajónk a Bos-porusba tért. A világ legszebb pontján ha-ladtunk át. A partvidék — úgy az európai, mint az ázsiai, gyönyörű vil-lakkal és kertekkel van környezve; a zultánnak, a diplomatáknak, gaz-dag európai, sőt ameri-kai magánzóknak van- nak itt nyaralói. A leg-előkelőbb a legvagyo-nosabb basák háremeket tartanak itt. Néhol part-erődöt látunk regényes csoportozatu bástyák-kal, másutt magas mi-naretek mutatkoznak. Ott van Rumili ósrégi sötét vára, s szemben vele az ázsiai parton Anatólia. E két hely közt legszűkebb a Bos-porus. Itt vezette Da-rius is keresztül sere-gét. Alább Bujuk-dere és Therapia, melyek a konstantinápolyiak elő-kelőbb kiránduló helyei,

ép úgy mint Schönbrunn vagy Hietzing a bé-csieké.

Két óráig tartott e főséges bosporusi út, míg elértük végét és szemünk előtt állott a kelet királynője, Konstantinápoly ezer tornyaival és mecseteivel, magas falaival, palotáival, kikötőjével s a mi ezeknél még meglepőbb — tolongó és zsi-bongó lakosságával, melyről csak a személyes jelenléte adhat fogalmat.

De konstantinápolyi időzésünk érdemes rá, hogy vele bővebben foglalkozzam.

Csillag Gyula.

Mehmed Murad efendi török trónörökös.

A lefolyt pár év alatt alig volt Törökország-ban napikérdés, melylyel többet és behatóbban foglalkoztak volna, mint a török trónörökösö-dési jog megváltoztatásával. Köztudomásu dolog, hogy Törökországban, s egyáltalán a moham-medán keleten nem az az örökösödési jog diva-tozik, a mely Európában, ott nem az uralkodó család első szülöttje a trónörökös, hanem mindig

a megelőzőt uralkodó családjának legidősebb tagja, jelenleg tehát nem a mostani dicsőségesen uralkodó Abdul Aziz szultán fia Juszuf Izzeddin efendi, hanem az előtte uralkodott Abdul Medsid szultán legidősebb fia Mehmed Murad efendi. A mostani szultán azonban, mióta csak a trónra lépett (1861 óta), mindig azon töröi fejét, hogy a trónörökösödési rendet megváltoztassa, s halála után ne bátyjának fia, hanem saját fia lépjen a trónra. E kérdés okozott legtöbb miniszterkri-zist, s ennek közöni legtöbb miniszter tárczáját, többek közt a volt tehetetlen nagy-vezér Mahmud pasa. Ha valamelyik caelszövő four miniszteri tár-cza után vágyódott, tele beszélte a szultán fejét a trónörökösödési rend megváltoztatásával, s másnap már a miniszteri székben ült. Az uralkodó családban az a jog által szentesített szokás divatozott, hogy az uralomra lépett szultán az ő leendő utódjának fiait mind meg-ölette. E szokást azonban Abdul Medsid nem érvényesítette, s ime, a kegyelemből életben hagyott Juszuf Izzeddin efendi most meny-nyi kinos napot szerez a jogos trónörökös Muradnak.

Piaczi ügyvéd Konstantinápolyban.

Levélírók és piaci ügyvédek Konstantinápolyban.

A török köznép közt jóval kevesebb az irás-tudók száma, mint nálunk, s ennek oka egyrészt az iskolák hiányában, másrészt a török írás nehézségében keresendő. Ahhoz, hogy valaki csak némileg is sejtson a török nyomtatáshoz, nagyon sok idő kell, hát még az íráshoz? A török írás-

szetesen csak azok tanulják meg a nehéz mester-séget, kiknek arra okvetlenül szükségük van.

A nép alsóbb osztálya, de különösen a nők csak nagyon ritkán sajátítják el annyira az írás művészetét, hogy gondolataikat papírra tehessék, a mi gyakorlottabb, iskolákat végzett embernek is nehéz feladat. Kell tehát szükségképp létezni oly közegnek, mely közvetítője legyen két személynek, kik egymással írás által kívánnak érintkezni. Ez a közvetítő a török levélíró és piaci ügyvéd, ki tanácsosul szolgál élőszóban és írásban s híven papírra írja mindazt, mit tollába — helyesebben nádjába mondanak.

Ha valamely konstantinápolyi nagyobb mecset udvarát végig jár-tuk, s a nagy zaj- és tolongásban a lazzikonyhák és sekbedsik elől menekülni akarunk, s a kijárat felé törünk utat, lehetetlen a kiatiatokra nem bukkannunk, kik rendszeren a nagy bejáratok előtt guggolnak hosszú sorban egymás mellett. Ér-dekes egy ilyen kiatió (irnok) csoportot megtekinteni.

A sátrak hosszában egy láb magas pad van emelve, melyre tarka szőnyeg terít a nép bölcsé, erre ráhelyez egy kis ládát, melynek fiókjában elhelyezi a különféle írásművekhez megkívántató papír-jait, a nádtollakat, pecsétnyomóját és más apróságokat. A ládácska tetején látható a gummival fé-nyessé és tapodóvá vastagított tenta, az aranyporzó és a nádtoll-faragásra használató kés, melynek élessége a beretvával is képes ver-senyt állani. Ezek képezik a nép ügyvédjének egész készletét; ezek mellett guggol ő keresztbe vetett lábakkal reggeltől estig, s meg sem mocszanna ülőhelyéből, ha nem kellene nap-jában öt imát elvégeznie. Nem is ér rá, hogy sokat mozogjon, mert bár minden mecset udvarán van 30—40 ilyen népi ügyvéd és irnok, mégis mindeniknek akad elég dolga.

A nép ügyvéde rendszeren tul van az élet kö-zépkorán, s az élet és tudomány bő tapasztalatai-val ül pultusa mellé, mert az élet minden körülményeinek ismerete szükséges arra, hogy valaki piaci ügyvéd lehessen. Majd egy majd más ügy-

Az Eskorial, Madrid közelében.

vett, vagy csak neszt is vette annak, hogy valahol Murad érdekében dolgozzak, azonnal még szorosabb őrizet alá fogta, sőt egyszer az a hir szállongott Konstantinápolyban, hogy Muradot megmérgezték s orvosok csak nagy nehezen ment-hette meg életét. Annyi bizonyos — ha nem is hiszünk e mende-mondának — hogy Murad hely-zete igen kényes és súlyos. Tartózkodnia kell az összeesküvés legkisebb gyanújától is, nehogy fél-tékenységet és bizalmatlanságot keltsen, és e mel-lett teljes tértelenségben kell maradnia. Környezete

rendszerében az arab jegyekkel él, s e rendszeren a hangzók csak igen hiányosan vagy némely szóban épen nem is jelölhetnek, úgy hogy legtöbb esetben a mássalhangzók különféle osztályából kell az általuk vonzott hangzót kitalálni, s így a szót kibetízni. Ez persze nagy gyakorlatot, s a nyelvnek tökéletes tudását feltételezi abban, a ki írni és olvasni akar. Tehát európai embernek elő-ször a nyelvet kell megtanulni gyakorlatilag, s csak azután foghat sikerrel az írás- és olvasás ta-nuláshoz. E nehezítő körülmények között termé-

ben kéri tanácsát, s ő nem sokat haboz, hanem pár percz alatt, bármily bonyolódott ügyben is bölcs tanácsosul szolgál.

Megvallom, hogy néha üres időmben a Jeni Dsámi (új mecset) udvarán sétálva, egy s másügy-ben kikértem a bölcs férfi tanácsát, csak azért, hogy tapintatosságáról tudomást szerezzek, s mindany-niszor meglepődésemre oldotta meg feladatát.

Ha valamit iratni akar az illető személy, s bölcs öregünk mindent kikérd körülményesen, s ha mindent megtudott, mire szüksége van, elő-

veszi észre faragott nádját, egy iv papirt összehajtogat kezében, baltenyerébe fogja, s elkezd írni, s oly szépen, oly arányos betűkkel rakja tele a papirt jobbról balra, hogy az is megcsodálja, kinek fogalma sincs a szépírásról. Ha leírta azt, mivel megbizták, behinté az iratot aranyos porzóval, s azután felolvassa azt a megrendelőnek. Ha meg van vele elégedve, elkéri a pecsétnyomót, bemázolja tentával, rálehel, hogy a fölösleg tinta elszikkadjon; a papirt megnyirkosítja nyelvvel s úgy nyomja rá a pecsétet. E módja a pecsétnyomásnak igen czélszerű, s különösen az arra készített sűrű tintával oly jól lehet a kinyomatot előtűntetni, mint semmiféle más nyomás által. A levelet, vagy ügyiratot ekkor átadja és egy pár szóval utasítást adva, átveszi a fáradságért járó díjat, mely 20 para (5 kr.) és 5 piaster (50 kr.) közt váltakozik.

És ez így megy folyton-folyvást, egy levelet megír a más után; s nehogy azt higgye valaki, hogy ez egyhangu unalmas foglalatosság. Korántsem; ez egyike a legmulatságosabb és legváltozatosabb mesterségeknek. Ir szerelmes levelet, gyászhireket, fizetés-sürgetőket, folyamodványokat tyukásít hivatalról a szultán udvarához, stb. stb., s ezekben sokszor igen érdekes epizódok fordulnak elő. De legyenek bármi tárgyúak a megírandó levelek vagy folyamodványok, a mi öregünköt ez nem hozza ki megszokott sodrából, közönyösen és hidegen fogad minden nyilatkozatot; nem indul meg a szerelmes sziv zokogásán, nem az anya fűdjalmán; olyan érzéketlenül teljesíti kötelességét mint a toll, a melylyel ír, vagy a papír, melyre közlencnyótt rábáza. Nem veszi ki sodrából a forró nap sugara, nem a téli napok hidege, sem a tavaszi és őszi napok eszései, s mindig ugyanazon a helyen ül, s ha most évek múltával mennék vissza a török fővárosba, s felkeresném az öreg Mahmud kiabot, fogadom most is ott találnám a Jemi Dsámi udvarán a Csícek bazár (virágvásár) felé vezető főbejártnál a legszélső sarokban guggolva.

Erődi Béla.

Az Escorial.

A távszűny, mely e hó elején az Escorial égésének hírére meghozta, bizonyára nemcsak Madrid lakóit ejtette rémülésbe, mint a kik a szerencsétlenségét majdnem közvetlen közelből szemlélhették, hanem sajnálkozással ébresztette a világ valamennyi művelt emberénél mindenütt. „A világ nyolczadik csodája“, miként a spanyolok ez óriási „gránit halmazt“ nevezni szeretik, noha Spanyolország történetének legelsőbb lapjaival áll szoros összefüggésben s mogorva, zordon kinézésével és környékével mintegy áthatottnak látszik II. Fülöp király kegyetlen, vad szelleme és ama féktelen türelmetlenség által, melyben e vakbuzgó uralkodó annyira gyönyörködött, az igazi spanyol szemében mégis oly lánczannak tűnik föl, mely hazáját egy fényesebb, diosabb multtal köti össze s épen ezért a nemzet minden osztálya hazafini büszkeséggel tekint az Escorial roppant épülettömegére. Azonban a művelt világ nem annyira e tisztán spanyol nemzeti, hanem inkább egészen általános műveltségi szempontokból érdeklődik e nevezetes épület iránt, melynek egyszerű muzeuma sok tekintetben páratlan az egész világon.

Kevés utazó hagyja el Spanyolországot a nélkül, hogy az Escorialt meg ne látogatta volna; de az idegent inkább kíváncsisága, inkább az óriási, a megmérhetetlen iránt érzett vonzalmá viszi oda, mint szépség utáni vágya, melyet az épület maga ugy sem elégíthetne ki. Eredetileg zárdának volt szánva s építetésének idejében (1563—84) terjedeleme és nagyszélessége nézve hozzá hasonlítható épület az egész világon egy sem volt. Létre jöttt a nemzeti hagyomány szerint II. Fülöp király egy fogadalmának köszönhető, melyet ő az 1557. aug. 10-én vivott st.-quentini ütközet napján tett. Ez alkalommal, épen mint Hódító Vilmos tette Hastingsnál, fölfogadta II. Fülöp, hogy ha Isten a győzelmet a francziák ellen az ő részére találná eldönteni, egy zárdát fog építeni és szentelni szt. Lőrincznek, kinek névünnepe épen a csata napjára esett. Az épület teljes neve tehát: „El Real Sitio de San Lorenzo el Real de Escorial.“ Az építés az épületnek állítólag süttőrács alakot adott szt. Lőrincz emlékeztetőre, kit Valerianus császár parancsára Huescaban 258-ban oltvány sütőtettek és kizört halálra. A nagyra való spanyol király hat millió spanyol aranyat (körülbelül 100 millió forintot) pazarolt el arra, hogy egy sirt építtessen, a melybe magát elte-

methesse sok évvel az előtt, hogy testileg is meghalt volna. Bűncinek tudatában itt élt a hidegvérű, de mégis vad, szenvedélyes, érzéki uralkodó sőtétlen és betegen szerzetesi között, míg körülte lassanként emelkedett az „építészet“ e „Leviathánja“ — körülkerítve azt a „Pantheon“ vagy sirt-boltot, melyet a maga és utódai számára örök pihenő helyül készelt. A templomban, a kórus fölötte ma is mutogatnak egy kis fülkét, hol késő éjjel, néha viradtig is eltérdepelt, leselkedve a szerzetesekre, hogy mit végzik bevégzhetetlen imáikat. Szintén mutogatják azt a sötét, szűk, bolthajtásos szobát is, a templom fölöttarál szemben, hol 53 napig fekdüdt utolsó auctorító betegségeiben, „bennem teremt férgék által emésztve, mint Herodes“, és a hol épen ama nap évföldolóján, melyen óriási épületének alapkövét letette, kimúlt; miután annak falai között 14 évig élt elzárkózott remete-életet, de azazl dicsekedte, hogy a zordon Sierra de Guadarama e barátságatlan szikla-magányából „két hüvelyknyi papírral két világot kormányozott.“

Az Escorial nagyságáról némi fogalmat szerethetnek olvasóink, ha elmondjuk, hogy az egyeneszögű paralellogramm-alaku épület hossza a nyugatról délnek 744 láb, szélessége pedig keletől nyugotnak 580 láb. Van 8 tornya, 16 udvara, 1111 külső és 1562 belső ablaka, 1200 ajtója, (néhányeket szerint összesen 11,000 ablaka és 14,000 ajtója), 15 zárdája, 86 lépcsőháza, 89 kútja, 3000 négyszög láb terjedelmű freskó-festménye és 32 spanyol négyszög mérföldnyi területe. Az Escorial templom, mauzóleum, zárdá, királyi palota, kincstár és muzeum egészerre és egy épületben; egyszerű mind egyházi szentély is 7421 erkélyével, melyek 11 egész testből, 300 főből, 600 külsőből és 323 lábból és karból, 346 véréből és izomból, 1400 darab állkapocsból, fogakból, kormókából és lábujjakból, s végre ama süttő-rácsból áll, melyen a hely védszentjét, szt. Lőrinczet, halálra kizörték. Az összepület maga sem kívül, sem belül nem árul el valami határozott irányu izlést, de az egyes részek különövé, csinosak és díszesek. A templom például elég izlésteljes és elegáns; belseje három hajzóból áll; hossza 320 láb, magassága föl a kupola tetejéig 300 láb, de az egész mégis nagyon közönséges imaház lenne ama meglepő, ünnepléses félhomály nélkül, mely azt mindig betölti, és a sok márvány, jaspis és mindenféle fajú drágakő nélkül, melyekkel falai s főleg oltáriai majdnem tel vannak terhelve. A királyok sírja, melybe a királyi családnak csakis ténylegesen uralkodott tagjait s azok anyjait volt szabad temetni, pompás nyolczszegletű szoba, melynek átmérője 36, magassága 38 láb; igen gazdagon van földészítve s mind a nyolcz oldalán fekete márvány koporsók vannak apró fülkékben elhelyezve.

Az egykori gazdagság nagy részét ma hiába keresnek itt. I. Napoleon francziái kegyetlen gazdálkodást vittek véghez az Escorialban; a ritka pénzek, érme és festmények gyűjteményét nagyon megtizedelték, úgy hogy vandal pusztításait és az általuk okozott károkat az épület soha sem tudta többé teljesen kiheverni. Azután jöttek a forradalmak és polgári háborúk Izabella királynő idejében. A szerzetek eltűlésekor az Escorial szemfényvesztőinek — körülbelül 200 barátnak — pusztulniuk kellett; fészüköz e „sötét, kísérletes hamvaszürke színű épület“ évekig lakatlanul elhagyatottan állt, mint a „halál palotája“ — kitéve a zordonabb évszázak romboló dühének. „Az eső, — írja egyik utazó, — „átszivárgott a szétöredezett laza tetőzetben és a lakatlan szobákat köd borította el.“ — De mit is csináltak volna az Escorialnál? Erdőtelen, kopár hegyvidék legmagasabb pontjára építve, az égen minden szélvihárnak játékszerűl van oda dova s a tenger színe fölé emelt 3000 lábnyira fekdüdt, alig lakható egy évben három hónapnál tovább. Más, letűnt rég idők „szeszélye“ teremtette azt, s most talán igen inkább remeghetett volna a műveltség minden barátja, mert az esetben a bekövetkehető vesztés sikkal pótolhatatlanabb lett volna, mint ha csak az Escorial mostani könyvtára ég el. Ujjabb tudósítások szerint azonban szerencsére a könyvtárnak sem történt semmi baja. E könyvtár 56,000 kötetének elpusztulása mindenesetre legnagyobb kár lett volna, melyet az égés az egész nagy épü-

letben tesz vala. Ugyanis e gyűjtemény számtalan sok arab unicum-kéziratot tartalmaz, melyek az egykor gazdag és virágzó arab irodalomnak megannyi gyöngyei. A képtár egy részét 1837-ben, mikor Zariategni vezérlete alatt a karlisták közeledtek, Madridba szállították. Az itt maradt képek közül néhányat Titiannak, Raphaelnek és Velasqueznek tulajdonítanak; van is azok közt nem egy feltűnőbb műdarab, de igen valszinű, hogy ez ugynevezett remek műveknek jó nagy részét csakis fattyu-gyermekeiknek ismernék el azok a nagy művészek, a kiknek neveivel büszkélkednek.

Az Escorial minden utazó a-maga módja, felfogása vagy hangulata szerint ítélte meg, de abban az egyben majd mindannyján megegyeznek, hogy az uralkodó értelem, a mely őket a kolosz-szális épület láttára legelsőben elfogta: a szomorúság érzete volt. Nagyszerű, meglepő és bámulatra gerjesztő az, de hasonlít egy kihalt városhoz vagy temetőhöz, mely a néző lelkében sötét, gyászszertű benyomást hagy. A mostani Escorial a réginek különben is csak árnyéka már. Kihalt belőle az élet, lakói szerteszedtek s csak épen a nemzeti kegyelet óvja még a végpusztulástól. Muzeum a szó szoros értelmében. Még Izabella királynő egy évet se mulasztott el a nélkül, hogy La Granajából, a szomszéd hegyek közt fekvő nyaralójából át ne rándult volna ide, mikor aztán a Pantheon öt fülkét fényesen kivilágította s családja ott pihenő tagjainak nyugalomért misét mondatott. Eleinte Amadeo király neje is az Escorialban lakott ideiglenesen, míg a király az északi tartományokban utazott. E magános királyi lak mély csendjében keresett magának bátorságot a szegény nő ama tövis korona elbirhatására, melynek súlyát a sorsnak egy váratlan szeszélye folytán kemény próbára tett férjével meg kell osztania.

A mostani égés nem első az Escorial történetében; a tüzet mindig vilámlócsapás okozta, mely körülmény a palotát környező vastartalmú domboknak tulajdonítható. Az első égés II. Karlos (az osztrák) alatt volt 1671-ben és 14 napig tartott; a második 1732-ben V. Fülöp (az első Bourbon) alatt; a harmadik 1744-ben s a negyedik 1829-ben jelentéktelenebbek voltak. A mostani tűz, mint Madridból írják, 72 óráig tartott. Okt. 2-án éjjel tájban tört ki és a „Patio de los Reyes“ nevű csarnokból terjedt szét, melynek fedelére az akkor dühöngött égi háború alkalmával a villám lecsapott. A szél a tüzet a könyvtár felé hajította, melyet azonban szerencsére sikerült megmenteni minden veszteség nélkül; a könyvtár töltözeté is, gyönyörű freskó-festményeivel sirtetlenül megmaradt. A palotának majdnem hatodrésze a lángok martalékává lön; három torony összedőlt. A kár 4 millió reál tesz. E nemzeti emléképiletet a király saját pénztárából szándékozik újra felépíttetni.

Sámi Lajos.

A földkéreg alakulásánál szereplő tényezők.*)

A föld azon időtől fogva, a midőn mintegy izzó olvadó tömeg kezdett keringeni saját pályáján, az átváltozásoknak ép oly szakadatlan lánczolatán ment keresztül egész napjainkig, mint azon előbbi korszakban, mely alatt az eredetileg kétségkívül ködnemű tömeg ilyen olvadó, tűzfolyós tömeggé sűrűdött össze, de a melyre nézve magából a föld kérgéből semmi ismeret nem merithetvén, mint ilyet a geologia körébe fel nem vehetünk. Sőt ezen változások tartani fognak mindaddig, míg a föld és nap közötti kölcsönös hatás fenn fog maradni. A kérdés csak az, hogy melyek lehettek azon eszközök és tényezők, melyek ezen szakadatlan átváltozást előidézték, illetőleg eszközölték?

E kérdésre a természetben uralkodó összefüggés és folytonosságánál fogva csak a napjainkban is észlelhető tapasztalatokból merithetünk felvilágosítást. Ugyanazon tényezők, a melyek ma szemünk előtt a felszín lassankénti átalakulását eszközlik, eszközölték kétségkívül a mult kor nagyszerű átalakulását is. Annak oka, hogy a jelenleg oly jelentéktelennek látszó tényezők az ilyenkor meglehetősen nagy hatásúak, minő pl. az eső, hó stb. e mult korszakban a nagyszerű változások volt képen előidézn: csupán ott rejlik, hogy részint ezen tényezők maguk

* L. „A geologia alaponálai.“ Irta Page Dávid „Introductory textbook of geology“ művének kilencedik kiadása nyomán Dappi László, a pesti reál. lyceumban a geologia tanára. Pest, 1872. Eggenberger-féle (Hoffmann és Molnár) akad. könyvkereskedés. Ára 1 ft 50 kr.

voltak erősebbek, részint pedig roppant hosszú idő folyt le lassanként egymásutánra hatásuk alatt.

Mindennap látjuk, hogy a folyók miképen mélyítik ágyaikat és nyaldossák partjaikat, hogy a fagy és eső miként koptatja el a sziklákat, és hogy ezek morzsalékból, miként telnek fel a völgyek halmokká, és a tengerparti lapályok miként változnak át tengerfenékké. Ha mind ez hetven, nyolcvan év alatt, egy ember életkorban megtörténhetik: képzeltetni, hogy a százezerdek alatt ép ily apró változások után mennyi történhetett; sőt ha a földnek általkun ismert egy kis pontján ennyi történhetik, képzeltetni, hogy hát az egész föld felszínén, s különösen ott a hol a folyók helyett tengerek, az esők helyett záporok, a hó helyett lavinák, földregés helyett vulkánok szerepelnek? E tényezők általánosak és megszüntetésük levén, a geologus, ha egyszer ismeri természetüket, a multkorban hatásukat is könnyen megmagyarázhatja magának, és így a föld történelmének tanulmányozásánál mindenképp ezen átalakító tényezők természetével kell megismerkednünk, a minők a lég, a víz, a tűz és a szervezettek hatása.

A lég jöllehet a földkéreg kiképződésénél szereplő tényezők közül nem a leghatalmasabb, de hatására nézve a legáltalánosabb; ez veszi körül mindenütt a föld felszínét; ha mozgásba jön, mint szél vagy vihar felkorbácsolja a habokat s ezek által lemorzsolja a tengerpartokat, vagy ledönti az eső által elkapottat meredek sziklákat; másfelől a benne levő lég-nemeknél fogva részint ugyanazon szikláknak vegyteni felbomlását eszközli, részint az állati és növényi életnek képezi legfőbb életfeltételét. Pasztán hőmérsék-változása is elegendő, hogy a sziklákat elporladás eszközölje; őszszel a sziklarepedésekbe lehullott víz télen megfagyva, ellenállhatlan erővel repezti azokat szélylyel, midőn mint jég kiterjedni kezd; viszont nyáron, midőn a rendkívüli hőség elpárologtatja a földet vizet, azok könnyű porrá változnak, melyet aztán mint vihar tova seper. De mint a hó, fény, nedvesség és villanyosság vezetője, az állati és növényi életnek is feltétele; ott hol elég sűrűséggel bír, a kopár sziklákon is buja élet kél, s megfordítva, hol a nagy magasságokban már ritka és hideg, ott minden élet megszűnik.

A víz hatása már sokkal feltűnőbb a legfeljesebb szemléllő előtt is. Minden zápor látható nyomokat hagy maga után az elmosott hegyoldalakokon, és gyakran tekintélyes vastagságu iszapot találunk az ár lefutása után a lapályokon; ilyen, gyakran csak pár óra alatt történt változás százdokra számítva ki, mindenki könnyen belátja, hogy amott hegyek mosatnak el a víz hatása alatt, itt pedig vastag rétegek fognak képződni; s még könnyebben beláthatjuk ezt, ha a tropikus vidékek roppant eső-özönével is ismeretek vagyunk. Hasonlóképp a tavaszi hó-olvadáskorból a föld rétegei közé beszivárgó víz odabent felolvadja a könnyebben felbomló ásványneveket és aztán mint forrás törve elő, e feloldott részeket időnként ismét lerakja, s így a kovagulatok, vagy a mészenemű stalahtit és stalagmit képződmények létrejöttét eszközli.

Majd az így kifolyó víz a szárazföld némely helyein tavakká vagy mocsárokká gyűlve össze, a lefolyásában elszakított sziklákból itt új természetű iszap-rétegeket rak. Ha pedig nagyobb folyókra nézünk az apró patakok, a magukkal vitt roppant mennyiségű iszapot részint a medrek körül elterülő síkokra rakják le nagymérvű kiáradásaikkor, mint a Ganges, Nilus, Mississippi és nálunk a Tisza; vagy egész a tengerig vivén gyors futokban ez anyagokat, torkolatuknál halmozák fel azokat, a midőn ez által részint a tenger feneké melkedik nagy területen, mint például a Sárga-folyamnál, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi és Duna torkolatainál. Ily módon származtak az oly tenger-öblökből, melyekbe folyamok nyilnak, legtöbbször azon természetű völgyek, minők a Nilus, és a Ganges völgyei, melyekben felfelhaladva egymás után felállhatjuk mind azon képződményeket, melyeket a viznek köszönhetünk, ugymint a hegyek lábainál a lerohanó patakok által lecsodrott görgetegeket, vagyis az egyes sziklából, részint hosszú idő múlva egészen a föltszín éré el, ez uton az ugynevezett delták képződését eszközlik, mint a Nilus, Mississippi

kőenygáz, különböző hőmérsékletek előidézése által kisebb vagy nagyobb térfogatra nyomom össze vagy tágítom ki. Ime titkom. Egyszerű s annál fogva sikerülni is fog. A legegyszerűbb vegy-bontási mütét által tekintélyes meleget, ez által a léggömbbe zárt kőenynek tetszésem szerinti térfogat-változásait s ez által viszont emelkedést és alábbszállást idézek elő. Ez az egész.

Fergusson előadását feszült figyelem s végre kitörő helyeslés kísérte. Csak egy ellenvetést lehetett emelni ellene: hogy veszélyessé válhatik.

— Az nem baj, — mondá Fergusson, — csak sikerüljön!

A hajót ekközben folytonosan kedvező szél hajtotta. A mozambiquei csatornán át*) könnyű útja volt. S ápril 15-én délben Zanibár szigetén, a hasonnevű város előtt kikötőben vetett horonyt. E szigetet Afrika szárazától keskeny csatorna választja el, mely a hol legszeles, sincs 30 teng. méf. Körüle pedig apróbb szigetek fekszenek szétszórva, melyek egyrésze lakatlan. Maga Zanibár népes sziget s a mascati imán birtoka, ki Anglia és Franciaország szövetségese s meglehetősen forgalmu kereskedést folytat mézgával, elefánt csonttal s legfőképe fekete rabszolgákkal.

Megérkezésükkor az angol konzul (ki a vállalatról értesítve volt) fogadta a kikötőben s vezetett lakásra. A léggömböt s készülékeit először Zanibár főterén akarták fölláttatni. De a benszülött miveletlen s babonás nép gyanus mozgolódása a hír hallatára, hogy európai búvárosok égbe akarnak szállani, oly fenyegetőleg kezdte mutatkozni, hogy bár erőszakkal könnyen el lehetett volna nyomni, Fergusson inkább akarta kikerülni, mint kihívni az ellenszegülést s összes készülékeit a szomszéd pusztai szigetcskékre egyikre szállította át, hol senkitől nem háborítva tehetette meg előkészületeit s szállhatott a magasba föl.

A Koumbeni nevű kis szigetet választották ki e végre. Ott két óriási gerendát állítottak föl s azokhoz erőiték meg a felfújandó léggömb köteleit. Másnap a szükséges kőenygáz kifejtéséhez kezdtek. Harminez hónapban volt a hozzá való anyagser; t. i. a kén-savany és a vas. A kifejtés nagy mennyiségű vízzel történt, melyből vegy-bontás után vált ki a kőeny, s az, előbb tisztára mosva utjában, a léggömbbe, annak keményein át vezetett be. E mütéthez 1870 gallon kén-savat, száthatvan máza vasat és 24 ezer gallon vizet használtak föl. A mütét nyolcz óra hosszat tartott. S befejeztével a léggömb, köthálózatával boritva, szabadon és vigan lengedett a két nagy gerenda között, várva, hogy kötelei elmetstetvén: a magasba röppenessen.

Este hat órákor (ez volt ápril 18-dikán) még egy utolsó búcsu ebédre gyültek össze az indulandók s tisztelőik a sziget kormányzójánál. Éjjelre, nehogy a benszülött nép valami merényletet kísértessen meg, a mire nagy hajlama mutatkozott, az utasok a „Resolute“-on háltak, a léggömböt pedig katonaság őrizte. Reggel hat órákor átmentek Koumbeni szigetére, számos kísérettel. A léggömb vigan lengedett közelein, melyeknek végeit most, feloldva előbbi nehezkeiktől, 20 matróz fogta erős markában, köz barmely perczben egyszerre elbocsátani. Midőn oda érkeztek, Kennedy kilépett a sorból s mindenek hallatára ünnepélyesen megszólította Fergussont:

— Tehát már visszavonhatlan elhatározásod e léghajón utazni?

— Visszavonhatlan.
— Ismerd el, hogy én mindent elkövettem e merész elhatározásod megindítására.
— Azt el kell ismernem.
— Így hát én mosom kezeimet a bekövetkezendő veszélyek felelőségétől — én veled megyek.
— Azt előre tudtam; — s a jó Fergusson mosolygott, míg szemébe a megindulás könyve szökkent.

Megérkezett a búcsu pillanata. Pontban kilenczór a három uti társ a léggömből függő csónakban helyezkedett el. Fergusson fenállva, kalap levéve szólott:

— Keresztelek meg léggömbötök, oly névre, mely szerencsét hozzon neki. „Viktoria“ legyen a neve.

E névre óriási hurrah hangzott. „Éljen a királyné! Éljen Anglia! Szerencsét a Viktoriának.“

— Eressztek el a köteleket! — kiálta Fergusson.

*) Afrika szárazsága és Madagaskár szigetei között.

son. S a következő perczben a Viktoria gyorsan emelkedett a levegőbe, míg lenn a Resolute ügyi üdvölközésekkel dördültek meg tisztelőire!

Negyedik fejezet.

Az első benyomások. Az első nap. Egy éj a nappal-fa sudarán. Időváltozás s Kennedy lázbetegsége. Antilop-vadászat s kaland a paviásokkal. Egy éj a levegőben.

A lég tiszta, a szél mérsékelt volt. A Viktoria csaknem függőlegesen emelkedett 1500 lábnyi magasságra, a mit a légsúlymérőn 2 vonal híjján két hüvelyknyi alább szállás jelzett. E magasságban egy határozottabb légáramlat délnyugatnak vitte a léggömböt.

Mily föléges látvány túrt az utasok szeme elébe! Zanibár szigetét egészen megláthatták, a mellette levő kisebb szigettel együtt, a honnan fölemelkedtek, mint két, setétebebecsre foltot a vízszínen; a mezők különböző színű festés gyanánt tarkálóttak, s az erdők és berkek kisebb-nagyobb lomboktréták gyanánt tűntek föl. A sziget-lakók mint kis bogarak látszóttak mozogni a fűben. A Resolute egy kis csolnakooskának látszott.

Míg a tengerszoros felett átszállanak Fergusson jónak látta ily magasságban maradni. Mintegy két óra alatt, 8 t. méfnyi sebességgel, jóformán elértek Afrika partjait. A tudor elhatározta közelebb szállani a földhöz. Mérsékelt

Öt hét léghajón: „Sok helyt nyilatkat ragadoztak s a léggömb után lövöldöztek.“

tehát a katlan tűzét s mintegy 300 lábnyi magasságra ereszkedtek le.

Mrima fölött találták magukat; így nevezik Afrika keleti partjának e részét. A partokat tömött ezetfák védelmezték, melyeknek gyökerei az apály csekély vizállásával, ágbogasan látszóttak ki a talajból, melyet az indiai óceán hullám-fogai erősen megszaggattak. A Viktoria egy város felett szállott át, mely a térképen Kaolenak volt följegyezve.

A szél irányja délnek fordult; de a tudor azt nem bánta; hagyta menni a léghajót abban az irányban, melyben egykor Burton és Speke kapitányok haladtak.

Ezalatt az utasok étvágya is megjött s Joé pompás kávét főzött reggelire, melyet párolgó csészékből józuen kiltöttek el, folyvást nézve a vidéket, melynek szemléletével alig tudtak betelni.

A vidék alattok rendkívül termékeny, a tenyészet buja volt. Kanyargó szük övnyek kigyóztak a gazdag zöldségben. Dohány-, tengeri-, árpa-földek fölött szállottak át, teljes érében minden. Itt-ott nagy tábla rizs-vetések, egyenes, kövér száraikkal s bibor színű virágzásukkal. Nagy oszlopokra emelt aklokban juh- és kecskenyájkat láttak, jól elzárva s megóva a leopardok szákmányszomjától.

A fel-feltűnedező számos faluk mindenikében meg-megújult a benszülött lakosok nyugtalan, zavart hujgatása, a csoda tünemény láttára;

sok helyt nyilatkat ragadoztak s a léggömb után lövöldöztek, de a tudor bölcsen oly magasságban tartotta magát, hol a nyilvesszők el nem érhettek.

(Folyt. követt.)

Egyveleg.

** (Eltűnt régi megyék.) Érdekesnek tartjuk Pesty Frigyesnek „Némely eltűnt régi vármegyéről“ című akadémiái fölolvadásából megemlített az általa elsorolt megyéket. A legrégebben eltűnt megye, melyről több régi irat tesz említést, *Honim*, vagy *Horom* megye. A meglevő adatok nem elégségesek arra, hogy az eltűnt megyének monographiáját megírni lehetne, azonban annyi bizonyos, hogy Horom vára a mai Uj-Palánka táján feküdt. A régi okmányok gyakran említik *Gecske* (vagy *Kecske*) megye főispánjait. Sokan azt állítják, hogy ez nem volna más, mint Keskemét megye, de ez hibás vélemény, s az adatok szerint Czenk vidékén feküdt; Pesty összehállította a XIII. századbeli főispánok névsorát. *Oklics* megyére már biztosabb történeti adatok vannak: ez Horvátország kiegészítő részét képezte és a mai szluzini eréd területén feküdt. *Ordás* (Urbász) szintén Horvátországban volt, a déli részen, s a mohácsi csata után semmisült meg; még az 1521-ik rákosi gyűlésen a megye főispánja is jelen volt. Pesty a főispánok névsorát a XII. századtól a XVI-ig állította össze. E megyében több magyar birtokos birt földet. *Ozora* vármegye s Szávánul feküdt. Emeltes történeti és megyéről egy 1244-iki oklevélben, s a boszniai bán hatósága alatt állott; említették egy Zsigmond korabeli okmányban is, hol Ozora a király címeiben fordult elő. *Rajcsa*, Ruicsa vagy Rócsa nem volt tulajdonképpen más, mint várispánság, Belovár vidékén.

© (A Kordillerák süllyedése.) Az „Ausland“ egyik közelebbi száma érdekes adatokat hoz a Kordillerák némely magasabb csúcsainak süllyedéséről. La Condamine Quitó városát 1745-ben 9596 lábnyi magasságának találta a tenger színe fölött; Humboldt 1803-ban már csak 9570 lábot számított föl; Boussingault 1831-ben csak elbámult, mikor gondos mérése csak 9567 láb magasságot talált; Orton 1867-ben ugy találta, hogy Quitó magassága csak 9520 láb; végre Reiss és Stübel 1870-ben e magasságot is 9357-lábra velték kénytelenek leszállítani. Quitó tehát, a mint látszik, 125 év alatt 239 lábot süllyedett, a Pichincha-csúcs pedig ugyanennyi idő alatt 218 lábot. Kraterre az utóbbi 26 év alatt 425 lábbal süllyedt alább, az Antisana pedig 64 év alatt 156 lábbal.

** (Franciaország veszteségei.) Párisban Maurice Blocktól egy statisztikai mű jelent meg, mely a többi közt összeállítását foglalja magában ama veszteségeknek, a melyeket Franciaország az utolsó háboru következtében szenvedett. A pénzbeli veszteségek legalább 10 milliárdra tehetőek, — ugyanis 3 milliárd tulajdonképeni hadi kiadás, 2 milliárd veszteség, mit a háboru által sújtott

megyék a requirálások és pusztítások folytán szenvedtek, és 5 milliárd hadikárpótás. E tíz milliárdhoz jön aztán az emberekben szenvedt veszteség, — 89,000 tiszt és katona, kik elesnek vagy sebeikben meghaltak, s majdnem hasonló száma azoknak, kik Német- vagy Franciaországban a nélkülözések, hidegség-, betegségek estek áldozatul. Ha e veszteséget pénzérték szerint akar-nók megbecsülni, akkor egy embert oly összeggel kellene helyettesíteni, a mennyire neveltetése került, vagy ki kellene számítani, mennyit kereshetne munkája által. Egy embert csak 10,000 frankjával számítva, a veszteség 1 1/2—2 milliárdra rugna. Ezután következik a területvesztés. A háboru Franciaországnak 1689 községbe, 1 millió 447,446 hectar földbe és 1,597,228 lakosba került. Mig Franciaország azelőtt 37,548 községet, 54,305,141 hectar földet és 38,067,064 lakost számlált, ma csak 35,859 községgel, 52,857,675 hectar földdel és 36,469,836 lakossal bír. Ide lehetne még számítani a közvetett károkat is, melyeket a háboru a termelés megrövidítése által okozott. Egyébíránt az is bizonyos, hogy Németországnak a háboru által szenvedt összes veszteségeit korántsem pótolja vissza teljesen az 5 milliárd, s hogy különösen nem kap kárpótást a körülbelül 100,000 munkáépítő férfi elvesztéséért, valamint a kereskedés stb. egy éven át tartott pangásáért.

Melléklet a Vasárnapi Ujság 42-ik számához 1872. okt. 20.

T Á R H Á Z.

Irodalom és művészet.

— (Petőfi költeményei) új, pompás kiadásban jelennek meg díszes képekkel, initálékkal. Az I. füzet karácsonra elhagyja a sajtót.

— („Adalékok a legújabb theologia történetéhez.“) Dr. Schwarz Károly után fordította Kovács Albert. Későn jutott kezünkhez s azért csak most szólhatunk róla, örömmel üdvözölve irodalmunkban e művet, mely német tudományossággal és élvezetességgel rajzolja a legújabb (német) theologiai irodalom történetét, a hegeli bölcsezet s a Strausz Dávid „Jézus élete“ által megindított kritikai irány megindulása óta. Nemcsak theologusoknak s az ez irányú irodalommal tüzetesen foglalkozóknak, hanem mindenkinek érdekes és tanulságos olvasmány, a kit az eszmék harca s fejlődése, az emberiség és társadalom legfőbb szellemi irányzatai körüli küzdelmek érdekelnék. Schwarz Károly (góthai udvari pap) a legújabb szabadelvű iránytathoz tartozik, tele a szív bensőségével s a tudomány meleg és őszinte szeretetével; mint író, kétségtelenül a legjobb, kit e tudományokban mostanában a németek felmutathatnak; tárgyának jó rendezése, átlátszó, bár tömött előadása, bensőségletes hangja, minden pedantságtól ment szabad fejtéselensége, megnyerik s lebilincselik az olvasót. Ravassa valaki péld. a Feuerbachról és a radikálokról szóló fejezet (Harmadik k. I. fejez.), vagy Hegel, Fichte, Bunsen s mások jellemzéseit, bizonyosan el fogja a vastag könyv átoltvasására szálni magát. A fordítás általában véve sikerültnek mondható, mert szabatos, erőteljes és világos. Kiseb hibái, plaz ily szóalkotás: „bensőségesség“ vagy az ily kifejezések „Spinóza-féle istenben való elmerülés“ — „Feuerbach-féle vallás elleni támadás“ ezek helyett: „Sp.-féle elmerülés istenben“, „F.-féle támadás a vallás ellen“ — csekélyebbek mintsem az egész olvasmány élvezetességét zavarnák. A jeles művet Petrik Géza, mint egyházi könyvtára harmadik kötetét adta ki. A 694 lapra terjedő s igen csinos kiállítású mű ára 4 ft.

** (Szigligeti századik szünnévénél.) a „Struensee“-nek első előadását ünnepélyességgel fogadják összekötni a színpadon. E termékeny és kiapadhatlan szümmüörök nem is érdemi, hogy a színház részéről hálás elismerésben részesüljön. A „Struensee“ megírása óta is írt már két újabb színdarabot. Megemlítjük egyszermsind, hogy az ő nemskóra színrekerülő „Üldözött honvéd“-je annyiban újonság lesz, a mennyiben Erkel Gyula vaudeville-zenét és dalokat írt hozzá.

** („Magyar színvilág.“) A Benkő Kálmán színházi könyvtárnok által szerkesztett „Magyar színvilág“ ismételve felhívjuk a közönség figyelmét. Hazai színészetiünk történelme lesz ez, 1692-től kezdve napjainkig. Az adat-halmaz részletes feldolgozása terjedelmessé teszi a munkát, s két nagy kötetben fog megjelenni. Az első rész iránt mutakozó részvétől függ a második rész megjelenése. Az előfizetés ár az első kötetre csak egy forint, s ez december 1-ig a Corvina igazgatóságához czimezve küldendő. A könyv újévkor jelenik meg.

** (Ifjúsági beszélők) jelentek meg Aigner Lajosnál „Kis regelő“ cím alatt Tóth Józseftől. Ára 1 ft. Irodalmunk e nemben még meglehetősen szegény s a jelen füzetnek egyik érdeme az, hogy nem mesterkélte konstrukciókban s keressett érzeléssel, de valóban a gyermekek hangján beszél s az ő kedélyvilágukat írja le: deákalandokat, családi eseményeket stb. Ajánlható 10—14 éves gyermekeknek.

** („Magyar hivatalnokok lapja“) cím alatt Rózsai Antal hetiközlönyi indit jövő november 1-jén. E lap a hivatalnokai testület érdekeit szándékozik képviselni. Előfizetési ára egész évre 6 forint, félévre 3 forint. Előfizetési pénzek a szerkesztőhez: Pest, belváros tél-utca 3. szám küldendő.

** (Uj tankönyv.) Aigner Lajos kiadásában megjelent: „Alak- és mértan“, elemi és felső népi iskolák, valamint a polgári iskolák első osztályai számára, írta Mayer Miksa, a „Néptanítók Lapja“ szerkesztője. Ára 80 kr. E mű határozottan szakit a régi rendszerrel s a tudomány mai színvonalán áll, az alaki képzés és a gyakorlati életre egyaránt figyelve.

Közintézetek, egyletek.

** (Magyar tud. akadémia.) A második osztálynak október 14-én tartott ülését Horváth Mihály rövid üdvözlő beszéddel megnyitván, Szilágyi Ferencz tartott értekezést a mult században tervezett erdélyi protestáns egyetemről. Bevezető szavaiban örömmel említi meg, hogy a kolozsvári egyetem végre létesült s ennek felállítására neki alkalmat megemlékezni azon kísérletekről, melyek hasonló célra már a mult században történtek. A kezdemény, ugy látszik, magától a bécsi kormánytól eredt, azon czéllal, hogy a magyar ifjakkal külföldi egyetemre utazása ez által fölélegesen tűnő föl, a kiutazási engedélyt meg lehessen tagadni. Mária Terézia 1761. szeptemberben az erdélyi udv. kancelláriának ezeket írja: „En felette üdvösnök tartom Erdélyben, valamint az ágostai hitvallásnak theologiaja, ugy más tudományoknak is tanítása végett egyetem felállításáról komolyan gondoskodni. Ez által elejét lehetne venni azon új és fonák hitágazatoknak s a katolikus vallás, sőt a kormány elleni gyűlöletet is tápláló igen gonosz elveknek, miket a tanuló ifjak beszínak, s midőn a hazába visszatérnek, magukkal oda beviszik. S mivel a tanárok fizetésüket az udvartól fogják kapni, s így attól függnek: az új, veszélyes hitágazatok elterjedésének gátat lehetne vetni.“ A királynő az erdélyi udvari kancelláriának megparancsolá, bizonyosan el fogja a vastag könyv átoltvasására szálni magát. A fordítás általában véve sikerültnek mondható, mert szabatos, erőteljes és világos. Kiseb hibái, plaz ily szóalkotás: „bensőségesség“ vagy az ily kifejezések „Spinóza-féle istenben való elmerülés“ — „Feuerbach-féle vallás elleni támadás“ ezek helyett: „Sp.-féle elmerülés istenben“, „F.-féle támadás a vallás ellen“ — csekélyebbek mintsem az egész olvasmány élvezetességét zavarnák. A jeles művet Petrik Géza, mint egyházi könyvtára harmadik kötetét adta ki. A 694 lapra terjedő s igen csinos kiállítású mű ára 4 ft.

** (Nádorkert-társulat.) Néhány hónap előtt megpendítették, hogy a budai nádorkert mulató kertté alakíttassék. Jelenleg azonban többen kerézteti tanintézetű akarják alakítani, s e czéllal f. hó 6-án a köztelken gyűlést tartottak. *Giróki* Ferencz előad, miszerint a 60 holdra menő „nádorkert“-et a hozzá tartozó 25 hold földdel, 5 hold réttel és az épületekkel együtt az ő-budai kormány udalomtól, egy kerézteti tanintézet létesíthetése végett, kibérelte; e czéllra kéri a megjelente támogatóit, mert siker esetén a kormány hozzájárulását is lehet remélni. A jelenváltak az indítványt elfogadván, „nádorkert-társulat“-t alakultak, és a költségvetés előkészítésére egy kisebb bizottmányt küldtek ki, mely a tervet a közelebbi tanácskozmányban előterjesztendi.

** (A telkek ára Budán) a rakpart és a margitszigeti hid építésének megindítása óta roppant emelkedést mutat; ezzel lépést tart az építő kedv is, így a tavasszal a fentemlített két építkezési tárgy közt fekvő vonalon nagyobb számmal fognak új házak építtetni. Hogy mennyire felszökött e házhelyek értéke, illetőleg ára, bizonyítja egy eset, melyben egy, az élelmezési tér közelében fekvő rozzant házaskéért 25,000 frrtal kínáltak meg a tulajdonost; az, ki 2 évvel azelőtt még 30,000 forintot alul szóba sem állt.

Mi ujság?

** (A királyné) okt. 16-án délután Gizella és Mária Valéria főhercegnőkkel, és Lipót bajor herczeg kíséretében, fővárosunkba érkezett. Az indóháznál nagy néptömeg váraozott a királynéra, s kevéssel a vonat megérkezése előtt a király is az indóházhoz hajtatott. Ott voltak a Pesten időző miniszterek mindnyájan, s királyné őfelségét, ki gyászruhát viselt, a király karonfogva kísérte a váróterembe s onnan az udvari hintőhoz, melyen rögtön Budára hajtatott. A virágokkal díszített indóház előtt zajos éljenekkel fogadták az érkező királynét, ki zuttal hosszabb ideig mulat fővárosunkban.

** (A képviselőház) nov. 4-kéig szünetelt, a bizottság azonban folytatják működésüket. A közönségek tárgyalására kiküldött országos bizottság vagyis a delegáció a hadügyi költségvetés tárgyalásával foglalkozik; a horvát ügyben kiküldött országos bizottság okt. 17-én tartó alakuló gyűlést, s kezdte meg működését; a pénzügyi bizottság pedig szorgalmasan dolgozik a jövő államköltségvetés megvizsgálására.

** (Hunfalvy-öböl.) Hazánk egyik kiváló tudósát Hunfalvy Jánost, s benne Magyarországot is kitüntetése érte azáltal, hogy neve a legújabb földrajzi munkálatoknál meg lón örökítve, nevére kereszteltetvén az északi Polár-tenger egyik öble.

Ezen tengerből Nowaja Semlja északi partján, az északi szélesség 76,15 p. és a (Greenwichtól számított) keleti hosszúságnak közel 64-dik fokát jelölte meg.

** (Tanári kinevezés a műegyetemhez.) Dr. Dobránszky Péter kolozsvári jogakadémiai nyilvános rendkívüli tanár a József-műegyetemhez a statisztika s földrajztörténelem tanszékére rendes tanárrá nevezetett ki.

között fekszik. Petermann az általa kiadott „Geographische Mittheilungen“ 10 füzetében közli, szöveggel együtt ezen új térképet, melynek egy példányát Hunfalvynak is megküldte. A küldeményhez igen szíves levelet adott, melyben Petermann írja, hogy „kellemes kötelességnek“ ismerté Hunfalvynak, a földrajzi tudomány körül nagy érdemeket szerzett férfinak nevét az új térképbe bejegyezni.“

*(Honvéd-szentelés.) Zsolnán a hó 6-án volt a honvéd-zászlószentelés, nagy számú közönség jelenlétében. Megjelent az ünnepélyen Simoncsis 48-1 vitéz honvéd is, ki most olasz ezredes s szabadság idejét azon a vidéken tölti. Zászlóany a Marsovszki Mór név volt, ki férjével 5-dikén érkezett az este kivilágított városba. Kassáról vitetett katonai zene játszott s díszes fátylas zene volt. Másnak a szentelési misét Blaskovics kanonok mondá két pap segítségével. A zászlóany a zárda nagy termében vendéglé meg a tiszt kart és vendégeket, s az első pohárköszöntést Kubicza főispán mondá a királyi. Másnap hált adtak a honvédménház javára s a közönség sokkal nagyobb volt mint a terem.

*(Honvéd síremlék.) Kiss János volt honvédrnagykanonok nemrég díszes síremléket emelték Mátra-Derecskán, hol el van temetve. Kiss János fivére volt Kiss Pálnak, az egykori fumei kormányzóknak. A 30-as években mint cs. k. kapitány őrnagyval egy nemzetiségi vita miatt párbajt vívott, minek következtében ki kellett lépnie a hadseregből; azután mint magánzó Egerben telepedett le; 1848-ban, mikor a szabadságharc kitört, a 63 éves harcoss ifjú tüzzel szintén felkötötte kardját és később a népfelkelés parancsnoka lett az oroszok ellen.

*(A múzeum fűvészeti osztályának őrje.) Janka ur visszatért törökországi botanizálásából. Már tavaly is beutazta a Balkán egy részét, s most három hónapig újra buvárolt, sokszor oly sivatag vidéken, hol rablók tanyáznak; a Dobrudzsában ötször lőttek rá. Buvárlatainak eredménye, hogy mintegy 20-24 új fajt talált.

*(Jótekmény hagyományok.) A közelebb elhunyt Horgosi-Kárász Anna urhölgy nevezetes alapítványokat tón. Közintézeteknek és jótekmény célokra 11 ezer forint hagyott, melyek egy év alatt kifizetendők. Az ingóságok eladásából fennmaradó összeg mindaddig a pesti hazai takarékpénztárban fog kamatoztatni, míg százszázalékosra növekszik az időnként tökécsintő kamatokkal. Ez összeg szegény árvatanulók segélyezésére képezend öregek időre alapítványt, s három egyenlő részre osztatván, a Pest-városi, Szeged-városi és Csongrád-megye székhelyén lévő gyámpénztárban fog kezelteni. A kamatok négy egyenlő részre osztatván, 12 szegény, de jóviselőt és szorgalmas árva fiúknak és lányoknak adassanak valláskülönbség nélkül, de csak magyar nemzetiségűeknek. Ez ösztöndíjat tanulmányaik bevégeztéig élvezhetik. A hagyományozó megjegyzi végrendeletében, hogy ha családját oly cspások érnék, hogy a negyed iziglen leszármazó utódok közt segélyre szorultak lennének, ezeknek elősőbbük legyen az alapítvány élvezetében, de csak úgy, ha jóviselőtük és kielégítőn tanulnak. Az alapítvány „Horgosi Kárász“ név alatt fog kezelteni.

*(A szegedi vár bűnügyi krónikájából.) Renkó Kálmán 144 bűnesetét most tárgyalja a törvényszék. Hires alföldi bűnös volt, egy egész banda feje, a társadalom valódi ostroma. A szegedi királyi biztosság most már kiderítette, hogy nem volt oka elhagyni a becsületet és társadalmat, hanem most már késő. Renkó egy becsületes zentai fakereskedő fia, s mindenki elcsodálkozott, mikor 1855-ben egyszer csak befogták tohénlopásért. A fiatal Renkót becsület és jógyekezeti fiatal embernek ismerték. Vallatták, becstakák, Renkó pedig megszökött a fogásból! Apja házában lappangott, de nem volt maradása, s ekkor az alföldi rónáira bízta magát. Összetalálkozott futó betyárokkal, s azok

kal bujdosott, lopott, rabolt, s lett belőle híres legény. Hanem ekkor már nem üldözték olyan nagyon, mint a tehénlopás gyanúja miatt, mert 40-50 forintot a zsandárok, hivatalos közegek engedték, hogy menjen a merre tud. A szegedi várban kiderült, hogy a tehénlopás gyanújában egészen ártatlan, hanem van 144 más oly bűnös tette, melyekért megért az akasztófára.

*(Egy kártyavető.) Egyik budai lakos házában megjelent egy vén cigány asszony leányával s ajánlkozott kártyát vetni. A cselédség estére, mikor uraságuk a színházban leand, a cigány-asszonyt magukhoz rendelt. Este a konyhában egész társaság volt együtt, s míg a vén jónő piszkos kártyáit rakta és fecsegésével elbolondította a hallgatokat, az alatt annak 11 éves leánykája észrevétlenül az egyik szobába lopózott, s ott több értékes ékszeret és apróságot szedett össze, melyekkel aztán odább álltak. Most nyomozzák őket.

*(Fényképlás.) Tapader Antal pesti postaszolga, ki a levelek osztályozásával volt megbízva, igen kedveli a képeket, s hogy hajlamát kielégíthesse, ama leveleket, melyekben fényképet sejtett, elvitte. Azonban rövid időn reá jöttek a levéllopásra. A keresésnél egész csomag levelet és fényképet találtak a lakásán. A törvényszék másfél évi börtönrre ítélte a tolvajt.

*(Haláloszások.) Fellet Sándor székesfehérvári kanonok meghalt. Az elhunyt életében az egész város és megyében közszeretben állott. — Semsey Lajos B.-Ujvárosban f. hó 9-én éjjel, életének 34-ik évében hirtelen halállal kimult. Még a keddi löversenyen folyó hó 8-án Debreczenben jel n volt s onnan B.-Ujvárosba birtokára rándult ki, a nélkül, hogy valami baja lett volna. — Báró Kris altábornagy Károlyvárosban f. hó 10-én vérhasban meghalt — Pap Márton vallás és közköztartási miniszteri fogalmazó, ki irodalmi dolgokkal is foglalkozott, a nyáron üdülést keresni hazájába Erdélybe ment, s ott Mocson e hó 9-én tüdővészben elhunyt. — A külföld halottai: Seward Henrik, az Egyesült-Államok volt külügyminisztere, s az amerikai köztársaság egyik legkitünőbb férfa, e napokban meghalt. 1861-ben midőn Lincoln meggyilkoltatott, Seward ellen szintén merénylet intéztetett s súlyosan megebesített. — Albrecht porosz főherceg, Vilmos német császár fivére, hosszas betegség után okt. 16-án este meghalt.

*(Köszönetnyilvánítás.) A községünkben folyó évi augusztus 12. napján kiűtött, és számos családot lakhelyétől, gazdasági épületeitől és élelmetől megfosztott tüzvész alkalmából illő megemlékezni helységünk sujtolt lakosai nevében általában minden rendű és rangú jöltevekről, különösbbeben pedig b. Sennye Lajos ó mgáról, ki Bodroköz-szerte jószívéről ismeretes, mit jelenleg is igazolt; b. Sennye Pál ó kegyelmességéről, ki, a már azelőtt több egyes tűzkárvallottaknak 5-5 ftjával szép összeget adományozott, aug. 24. napján egyenesen hoztam 100 o. é. ftot küldött a sujtoltak, közötti kár-aránylagos kiosztás végett, s azon felül ugyanazoknak kétezer forintot 6% mellett kölcsönözni kegyeskedett; továbbá a nemes szívű és emelkedett gondolkodású urhölgy Szmrecsányi Szmrecsányi Paulina asszony ó nagyságáról, ki mai napon 220 o. é. ftot juttatott, az illető szolgabírósg útján községünk előjárói kezébe, mint olyan pénzt, melyet az ó buzgó eszközlése folytán mult hó 22-én Királyhelmezen, a valódi művészi lelkületénél fogva minden szenvedőkön alkalmilag segíteni szerető Plotényi Nándor által adott hangverseny eredményezett Lácza községre leégetti javára. Fogadják mindhármán kiváló tiszteletünk, meleg köszönetünk őszinte kifejezését jöltevé résztvevőikért, munkás keresztényi szeretetükért; — fogadják igaz hálánkat a hangversenyénél közreműködő tisztelt egyének, névszerint: özvegy Dubravszky Valéria asszony, Markovics Paulin k. a., Szerdahelyi Ilona k. a., Szentimrey Mihály és Göcze Bertalan urak; — fogadják

hálánkat mindazok, kik tényleges befolyásukkal az élvezetes reünitét a szerencsétlenekre nézve hasznosítani, jótékonytá tenni emberies kötelességüknek vették. — Lácza, 1872. okt. 8. — A károsultak nevében: Török István, lelkész.

Nemzeti színház.

Péntek, okt. 11. „Romeo és Julia.“ Tragédia 5 felv. Irtá Shakespeare; ford. Szász K.

Szombat, okt. 12. „Faust.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzette Gounod.

Vasárnap, okt. 13. „Egy nő, ki az ablakon kiugrik.“ Vigj. 2 felv. Scribe után magyarosította Somolki.

Hétfő, okt. 14. „Báró és bankár.“ Dráma 3 felv. Irtá Hugo Károly. — „A nyelvtan.“ Vigj. 1 felv. Labiche és Jolly után ford. Felek M.

Kedd, okt. 15. „A fekete domino.“ Vig opera 3 felv. Zenéjét szerzette Auber.

Szerda, okt. 16. „Dobos Pista.“ Népszimű 3 felv. Irtá Szigligeti.

Csütörtök, okt. 17. „Rigoletto.“ Opera 4 felv. Zenéjét szerzette Verdi.

Szerkesztői mondanivaló.

— Budavár. V. P. (most már nem I.) Ezek sem közölhetők. „Illetékes szerkesztőseget“ pedig, melynek ezeket átadhatnók, nem ismerünk.

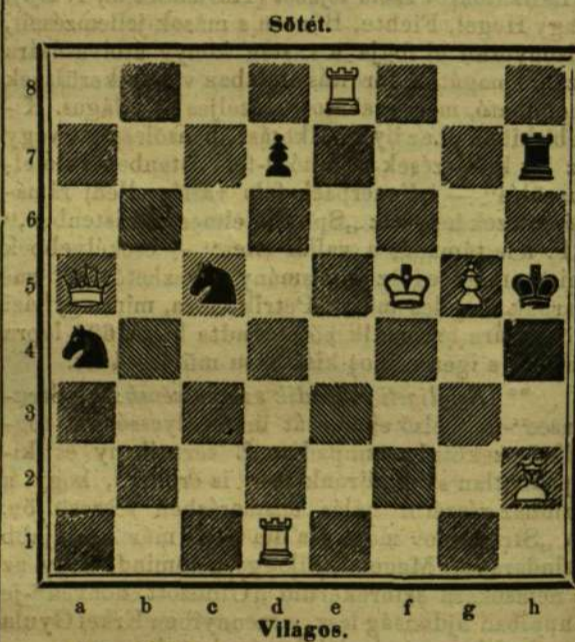
— W. S. Az érdekes adatokat köszönettel vettük, s rövid időn fölhasználjuk.

— S. J. A közlések, a mint ismételve kijelentettük, valóban „mi sem áll utjában“, s a képet, a mikor legalkalmasabbnak tartjuk rá az időpontot, előbb vagy utóbb adni fogjuk. A sürgős kívánság azonban ezuttal sem tehetünk eleget, s így a meghagyás szerint átadtuk G. urnak a küldeményeket.

— Hajnik. G. I. Az újabb küldemény is megjött; legyen szives tudatni: e héten hová intézhetünk levelet.

SAKKJÁTÉK.

673-ik sz. f. — Bayer Konrádtól (Olmützben).

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

A 668-ik számú feladvány megfejtése. (Kästner B-től Coburgban.)

Vil.	Söt.
1. Hc4-e5	Kd4-e5:
2. Hd6-e4:	Fh2-f4
3. He4-d2:	Ff4-e3:
4. f2-f4:	Fe3-f4:(a)
5. Hd4-f3 matt.	
a.	
4.	4. Ke5-f4:(b)
5. Vc6-c7 matt.	
b.	
4.	4. Ke5-d4
5. Vc6-c4 matt.	

Helyesen fejtettek meg: Veszprémben: Fülöp József. — Miskolcban: Czenthé József. — Gelsen: Gleisinger Zsigmond. — Jászberényen: Galambos István. — Kecskeméten: Galambos László. — N.-Szalontán: Kovács Albert. — A pesti sakk-kör.

TARTALOM.

Báró Sennye Pál (arckép). — Közép-ázsiai inkognitóm utóhangjai. — Királyi táncvizsgálat Pozsonyban 1794-ben. — Egy magyar társaság Konstantinápolyban, I. — Mehemed Murad efendi török trónörökös (képpel). — Levélirók és piaci ügyvedek Konstantinápolyban (képpel). — Az Escorial (képpel). — A földkéreg alakulásánál szereplő tényezők. — Ot hét léghajón (folyt. képpel). — Egyveleg. — Tarhaz: Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. Ipar, gazdaság, kereskedés. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakk-játék. — Heti-naptár.

Felolvas szerkesztő: Nagy Miklós. (I. magyar-nyelvi 21. sz.)

HIRDETÉSEK.

Huzást jegyzékek a huzás napján ingyen küldetnek. Az alatt között

100 db 50 ftos magyar kir. eredeti díjsorsjegy a legvalószínűbb reményeket nyújtja egy főnyereményre!

A különféle sorozatok összehívására nyilvános útleletnek fáradságos s e mellett utánozhatlan vásárlását a legjobban ajánlhatom:

94	245	657	1179	1655	2326	2499	3018	3249	3437
101	248	661	1252	1699	2457	2615	3040	3251	3438
114	260	720	1264	1704	2458	2620	3051	3276	3439
115	277	745	1303	1705	2459	2627	3070	3277	3440
123	287	787	1307	1737	2460	2641	3186	3292	4374
129	322	970	1342	1743	2491	2784	3215	3370	4877
130	322	999	1393	1799	2492	2944	3245	3375	5132
170	454	1024	1599	1893	2493	2930	3245	3376	5211
184	559	1088	1633	2099	2494	3008	3247	3377	5554
217	588	1124	1647	2240	2495	3014	3248	3436	2802

Az alábbi 100 eredeti sorsjegyre 25-25 részben játszik s az évenkénti négy huzásnál azonnal megkapja az ezekre eső nyereményeket mind, a kikötött lefektetések befejeztével pedig a real eső négy eredeti sorsjegyet.

Huszonhárom havi részletfizetés mellett (egy részlet 13 frt bélyeggel együtt) minden alíró a fentebbi 100 eredeti sorsjegyre 25-25 részben játszik s az évenkénti négy huzásnál azonnal megkapja az ezekre eső nyereményeket mind, a kikötött lefektetések befejeztével pedig a real eső négy eredeti sorsjegyet.

Több részokmány vásárlása után nagyobb nyeremény jár, s az illető eredeti sorsjegy egy szerszind több részre osztatik.

Miután kiállított értékpapírjaim elárúsítására ügyfőkötök nem veszek igénybe, s tovább is az eddig követett igaz és lelkiismeretes uton maradva, azon ószinte ígérettel vagyok bátor magamat a nagyérdemű közönség becses figyelmébe ajánlani, hogy minden alírt sorsjegyet már az első részletnél a magyar kir. jótétemény-sorsjáték egy államsorsjegyét ingyen adom.

Ausertitz Zsigmond első budai váltóüzletéből, a lánchíd közelében, Budán.

Vidéki megrendelések pontosan teljesítetnek.

HETI-NAPTÁR.

Hónap-és hetinaap	Katholikus és protestans naptár	Görög-orosz naptár	Israeliták naptára	N a p	H o l d
				hossza	hét nyug.
20 Vasár	F 21 Vendel pá.	F 21 Vendel	9 A 18 Pelagia	18 Abdiel	207 22 6 26 5 2 73 46 7 13 10 42
21 Hétfő	Orsolya szüz	Vidor	9 Jakab ap.	19 Abdon	208 22 6 28 5 0 84 50 7 54 11 45
22 Kedd	Mór páp	Mór	10 Eulampius	20 Abden.	209 22 6 30 4 59 98 21 8 44 11 45
23 Szerda	Kapitán János	Kap. János	11 Fülöp apost.	21 Pálm. ü.	210 22 6 31 4 57 110 19 9 41 11 33
24 Csüt.	Ráfael főangy.	Ráfael	12 Probus	22 Gál. ün.	211 21 6 33 4 54 122 9 10 41 2 12
25 Pént.	Krizant, Gaud.	Krizán	13 Karpus	23 Fülöp. ü.	212 21 6 34 4 53 134 9 11 48 2 43
26 Szomb.	Dömötör vért.	Düme	14 Naz, Gergely	24 4 S. Noe	213 21 6 36 4 52 146 89 regg. 3 8

Hold változása. ☾ Utolsó negyed 24-én 10 óra 10 perccel reggel.

Kész uri és női fehérneműek.

Mössmer József rumburgi vászonraktára

„A MENYASSZONYHOZ“

Pesten, az uri- és zsbárnus-utca szögletén, báró Oreczy-féle 10-ik szám alatti házban.

ajánlja legújtanysab szabott áron a legnagyobb választékban kitünő minőségű rumburgi, irlandi, hollandi, orosz és takácsvásznaít; szines ágyeműt, fehér vászoncsinvat és damaaz asztalterítkeít 24, 18, 6 személyre; asztalterítők, kávé-, török- és zsebkendőit; — francia és angol batist zsebkendőit; továbbá klapot-árúknak: percaill, angol-shirting, ohifon, cambric, batista, elv és moli; valamint: nansoo, muslin, tarlatan-, moli-, tul- és háló-függönyeit; varrott s himzett mellbeteit urak és hölgyek számára; végül: batist-beteit és szegélyszjait. 1378 (4-6)

Baróhet és flanel. Oxford url ingelműek.

Agyterítők, flanelterítők, talajszőnyegek.

ÓVÁS.

Mínthogy én, az itt oldalt látható Wheeler és Wilson varrógépek Manufacturing Compagnie New-Yorkban féle véd-márkot, mint magyarországi képviselő a magas kir. magyar kereskedelmi miniszteriumnál, valamint a pestbudai kereskedelmi kamránál belajstromlattam, bátor vagyok a t. cz. közönséget arra figyelmeztetni, hogy csakis azon varrógépek, melyek ezen véd-márkot magukon hordják, valódiak, — s fel vagyok jogosítva mindazon, s „Wheeler és Wilson Compagnie“ ezeg vagy bélyeggel hamisított utánzóttakat a törvény védelme alatt lefoglaltatni. 1289 (14-84)

OHM C. O.,

Pesten, József ter 15. szám alatt.

Egyidejűleg képviselője a Grover és Baker Bostonban, — a Lamb-féle fagon kötérgépeknek U. St. New-York, s a Rudolf-féle szab. keztly-varrógépeknek. Kézi varrógépeknek lábitó-árványval vagy anélkül 30 frton kezdve s feljebb.

Hirdetmény.

Túrán Pestmegyében, a vasut mellett, egy jó karban lévő három kövű gőzmalom, november 1-jén több évre haszonbérbe adatik. 1378 (3-3)

Bővebbet a fentebbi napon, a helyszínén.

